PTICE JEZER NJIHOVA VRNITEV

www.birdsofthelakes.com

Na šaleških jezerih in v njihovi okolici je v obdobju med letoma 2016 in 2018 nastal dokumentarni film Mateja Vraniča, ki prikazuje življenje ptic. Nekoč močno uničeno okolje je po sanaciji postalo dom mnogih vrst, tudi takih, ki tu prej niso bile opažene.

Film z naslovom **Ptice jezer, njihova vrnitev** je zaradi osupljivih posnetkov in zgodbe, ki jo pripoveduje, na mednarodnih filmskih festivalih prejel številne nominacije in nagrade. Film je finančno podprla tudi Mestna občina Velenje. Večina ptic, ki si jih lahko ogledate na fotografijah, je vključenih v film. Če boste med sprehodom malo širše odprli oči, boste morda opazili pernate sostanovalce, na katere prej sploh niste pomislili. Pri vsaki vrsti je prikazana tudi mikrolokacija, kjer jo lahko najpogosteje opazimo.

MESTNA OBČINA VELENJE

Matej Vranič

Matej Vranič je poklicni fotograf in filmar. Posveča se predvsem svetu divjih živali; zanje se poglobljeno zanima že od otroštva dalje. Film Ptice jezer brez avtorjevega odličnega poznavanja navad živali ne bi mogel nastati. Objavlja v različnih medijih.

Slovenska izdaja revije National Geographic je doslej objavila osem njegovih reportaž, Združenje naravoslovnih fotografov Slovenije pa mu je podelilo naziv ***»naravoslovni fotograf leta 2017«****. Zadnja leta se posveča predvsem videoprodukciji.*

Besedila je prispeval ***Marjan Žiberna.***

Zgoraj: podvodni posnetek Vodomca (Alcedo atthis), ki je ujel ribico, je nastal v strugi potoka, ki povezuje Velenjsko in Škalsko jezero

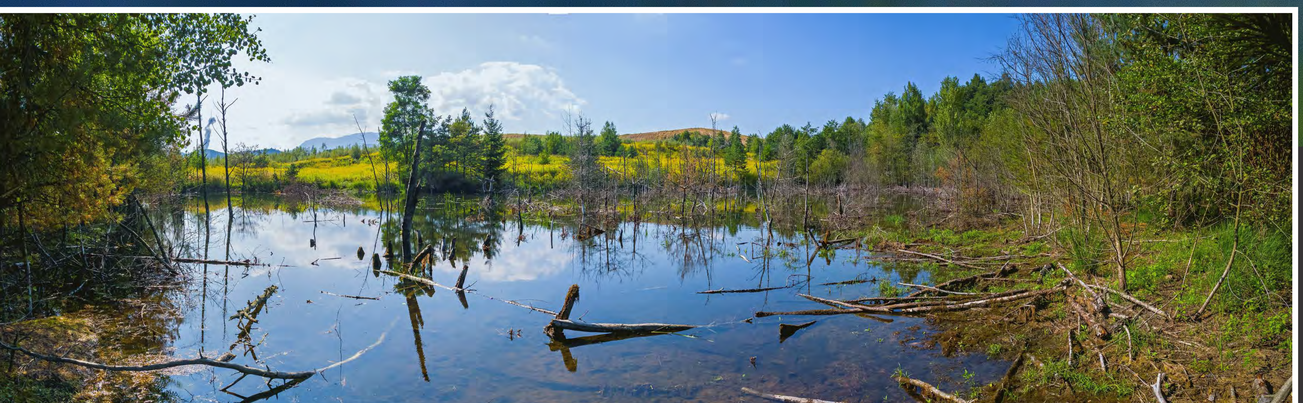

Foto: Matej Vranič

Velika bela čaplja *(Ardea alba)*

Če ne bi bila povsem bela, bi jo lahko zamenjali s sivo čapljo, saj sta po velikosti in videzu podobni. V času gnezditve njen rumeni kljun potemni. Hrano si išče zjutraj ali zvečer, pogosto v manjši skupini. Ob vodah lovi ribe, dvoživke in različne nevretenčarje, na njivah in travnikih pa manjše sesalce, mlade ptiče, plazilce, velike žuželke ... Na šaleških jezerih jo je mogoče videti občasno.

Foto: Matej Vranič

Belorepec *(Haliaeetus albicilla)*

Ujeda, ki ji pravijo tudi postojna, je po velikosti primerljiva s planinskim orlom. Največji belorepci čez iztegnjene peruti merijo skoraj 2,5 metra in tehtajo okoli sedem kilogramov. Samice so večje od samcev. Prevladujoča prehrana belorepca so ribe in različne vodne ptice, lovi tudi sesalce do velikosti lisice. V Šaleški dolini je mogoče videti odrasel par, ki na jezerih lovi in se tudi kopa.

Foto: Matej Vranič

Čebelar *(Merops apiaster)*

Živobarvna ptica, ki se prehranjuje predvsem z velikimi žuželkami, je bila nekoč v teh krajih redkost. Danes tu celo gnezdi. Par si v mehke naravne stene skoplje rov in v njem vzgoji mladiče. Taka stena je v zadnjih letih nastala v soteski Velunje, saj so jo hudourniške vode močno poglobile. Septembra se čebelarji podajo na dolgo pot do afriških savan.

Foto: Matej Vranič

Čopasti ponirek *(Podiceps cristatus)*

Na jezerih preživi vse leto. Spomladansko dvorjenje sestavlja zapleten niz vedenj, pri čemer se samec razkazuje samici in se vrti okoli nje z gnezdilnim gradivom v kljunu. Gnezdo, ki ga je treba nenehno popravljati, je na vodi plavajoč kup zasidranega rastlinja. Pri valjenju se samec in samica izmenjujeta, mladiči pa začnejo plavati skoraj takoj po izvalitvi.

Foto: Matej Vranič

Kanja *(Buteo buteo)*

To je najbolj razširjena evropska ujeda. Včasih jih lahko vidimo na iztegnjenih perutih jadrati po pet, šest ali še več skupaj. Oglaša se s predirnim mijavkanjem, ki spominja na mačje. Kanjina glavna hrana so miši, voluharji in drugi mali glodavci, zato je njeno drugo ime mišar. Pozimi se zadovolji tudi z mrhovino, na primer z ostanki povoženih živali.

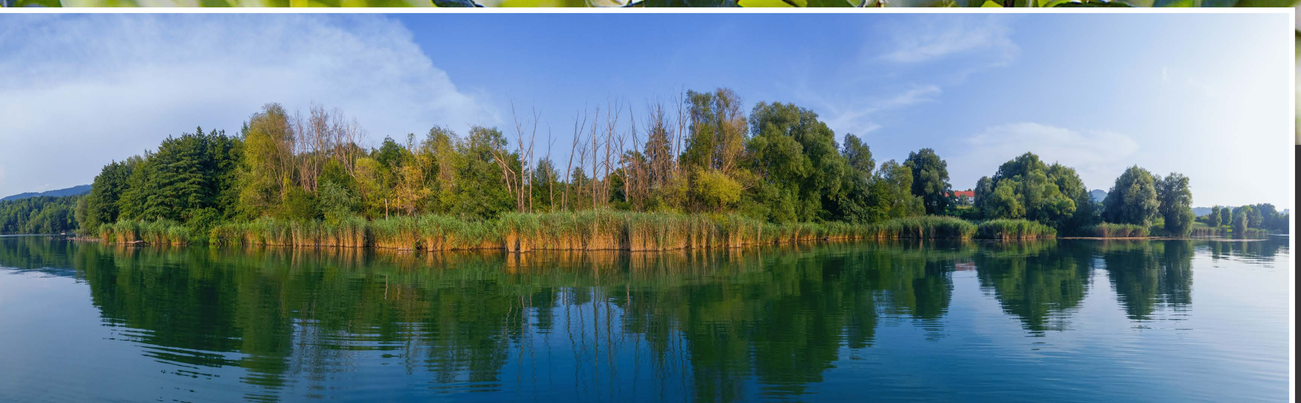

Foto: Matej Vranič

Kobilar *(Oriolus oriolus)*

Ker se zadržuje v gostih drevesnih krošnjah, ga le redko vidimo. Zato pa ga v gozdu, včasih tudi v parkih in na vrtovih, velikokrat slišimo, saj se samec oglaša s prijetnim petjem. Samec je bleščeče rumen in črn, samice in mlade ptice pa so manj vpadljivih barv. Kobilarji spletajo visoko v krošnjah umetelna gnezda, jeseni pa se odselijo v vzhodno Afriko.

Foto: Matej Vranič

Kragulj *(Accipiter gentilis)*

Navadno lovi ptice do velikosti vrane in sesalce, ki niso večji od zajca. Plen bliskovito napade iz zasede in ga, če se mu izmuzne, dolgo zasleduje. Včasih se za njim v gosto rastje odpravi celo peš. Dokaj kratke peruti in dolg rep mu omogočajo spretno manevriranje med drevesi. Tako kot pri mnogih ujedah, je tudi pri kragulju samica večja od samca.

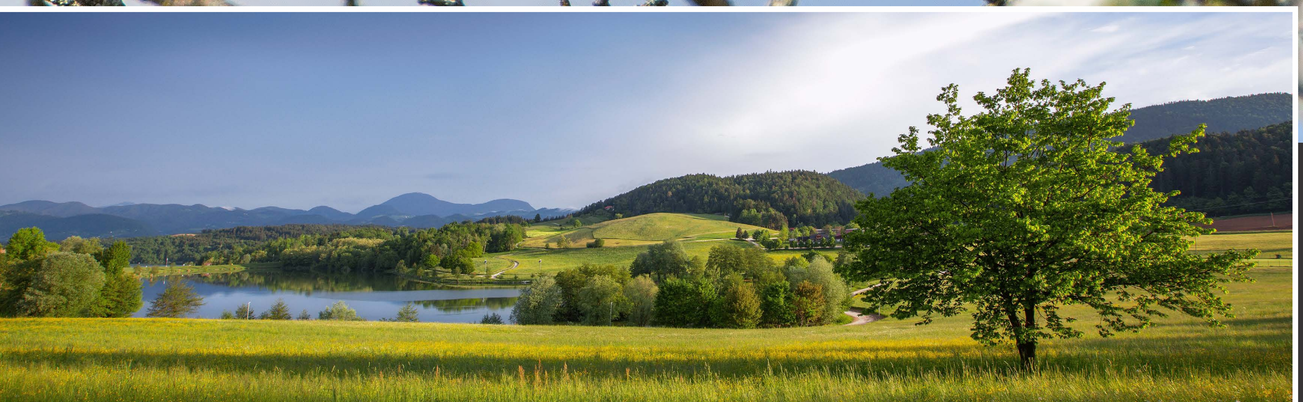

Foto: Matej Vranič

Kukavica *(Cuculus canorus)*

Golobje sivega samca spomladi pogosto slišimo. Grahasto rjava samica podtakne jajce v gnezdo katere od manjših ptic, na primer taščice. Od njenih se močno razlikuje, vendar ga taščica vseeno izvali. Mlado kukavico hrani, pa čeprav iz gnezda izrine njena jajca ali že izvaljene mladiče. Kukavica je selivka; pri nas živeče populacije se jeseni odselijo v Afriko.

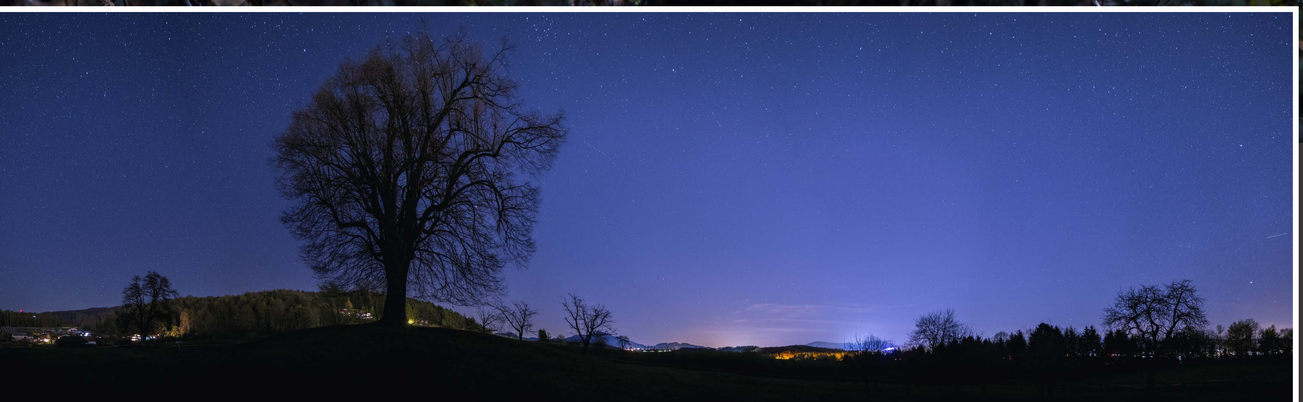

Foto: Matej Vranič

Lesna sova *(Strix aluco)*

Za lesno sovo je značilno hukanje, kakršnega slišimo v filmih. Srčasto oblikovana pernata maska na glavi pomaga usmerjati zvok, ki ga na tleh povzročajo mali glodavci. Tako nočna plenilka natančno določi njihov položaj. Med vsemi nočnimi pticami ima morda prav ta vrsta najboljši vid. Je ena od devetih vrst sov, ki gnezdijo v Sloveniji. V Evropi živi 13 vrst sov.

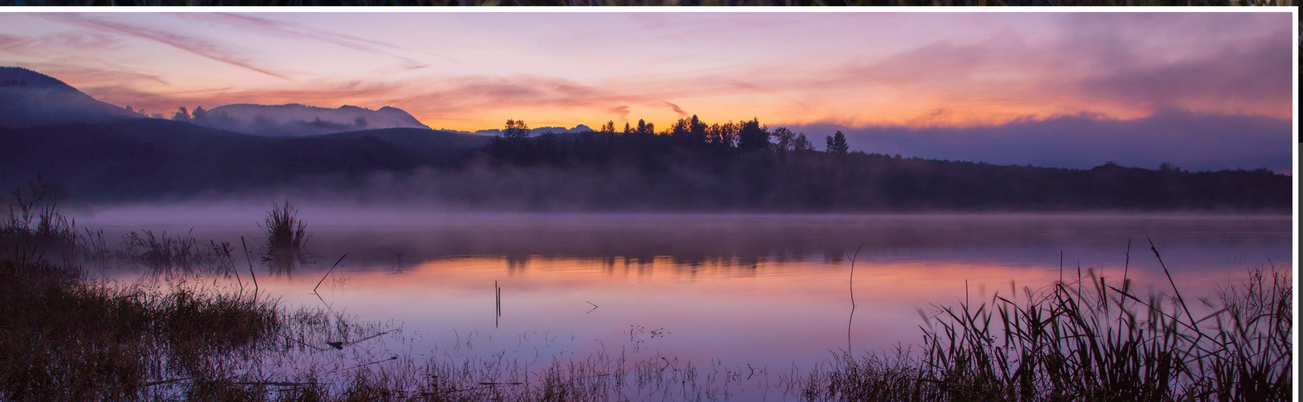

Foto: Matej Vranić

Mala uharica *(Asio otus)*

Na dolgih krilih tiho drsi nad tlemi in z odličnim sluhom natančno določi mesto, kjer se nahaja njen plen – miš ali voluharica. Pernati čopki na glavi s sluhom nimajo nič opraviti, njihova vloga je varovalna. Čopki z navpičnimi temnejšimi črtami jo na videz »podaljšajo« in prispevajo k njeni neopaznosti, ko spotegnjeno čepeča prebije dan na drevesni veji.

Foto: Matej Vranič

Mali ponirek *(Tachybaptus ruficollis)*

Je neutruden potapljač, ki se poleti hrani večinoma z ličinkami vodnih žuželk, lovi pa tudi mehkužce, paglavce in majhne žabe. Pozimi ta dokaj plaha ptica lovi tudi ribice. Gnezdi na vodi, pri čemer plavajoče gnezdo pritrdi na rastlinje. Na fotografiji je odrasla ptica v poletnem perju. Od daleč se zdi črna, bližnji pogled pa razkrije različno obarvanost. Jeseni in pozimi je manj izrazitih barv.

Foto: Matej Vranič

Mokož *(Rallus aquaticus)*

Najraje se zadržuje v gostem obrežnem trstičju. Tam si z družico spleteta gnezdo, pri čemer večino dela opravi samček. Pri valjenju se izmenjujeta, družno tudi skrbita za mladiče. Mokož se oglaša na različne načine. Eno od oglašanj je podobno cviljenju majhnega prašička. Z izginjanjem močvirij je življenjski prostor te zelo skrivnostne ptice vse manjši.

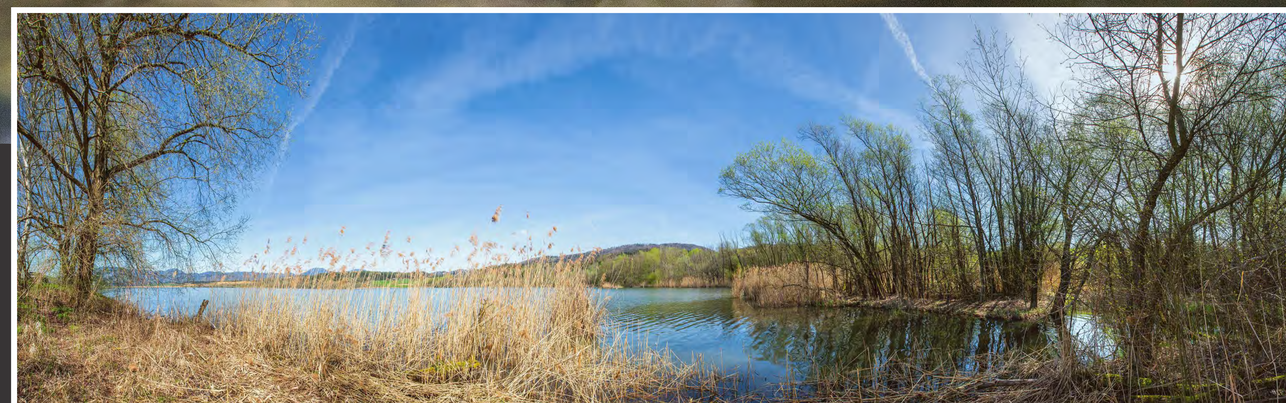

Foto: Matej Vranič

Navadna postovka *(Falco tinnunculus)*

Malo ujedo lahko vidimo, ko s hitrimi zamahi kril lebdi 15 ali 20 metrov nad poljem. Ko opazi plen, večinoma so to majhni glodavci in žuželke, se v hipu spusti nanj. Postovka ima redko sposobnost zaznavanja ultravijolične, človeškim očem nevidne svetlobe. Oddaja jo tudi mišji urin. Izdajalske kapljice na mišjih stezicah postovka dobro vidi.

Foto: Matej Vranič

Rakar *(Acrocephalus arundinaceus)*

Ko se spomladi vrne iz prezimovališča v srednji ali južni Afriki, je njegovo petje glasno in daleč slišno. Vidimo ga veliko redkeje, kot ga slišimo. Živahni samček pleza po steblu trstičja, s petjem označuje teritorij in vabi samičke. Ko si najde par, je njegovo oglašanje manj glasno in razgibano. Rakarjevo gnezdo je skrito v gostem trstičju.

Foto: Matej Vranič

Rdečenogi martinec *(Tringa totanus)*

Z rdeče obarvanimi nogami, po katerih je dobil ime, rdečenogi martinec stopica po plitvinah, prodiščih in močvirjih, kjer z dolgim kljunom pobira deževnike, pajke, žuželke in druge majhne nevretenčarje.
Na šaleških jezerih je le preletnik – tu se za krajši čas zadrži med selitvijo.
Martincev je veliko vrst in z razločevanjem imajo težave celo ornitologi.

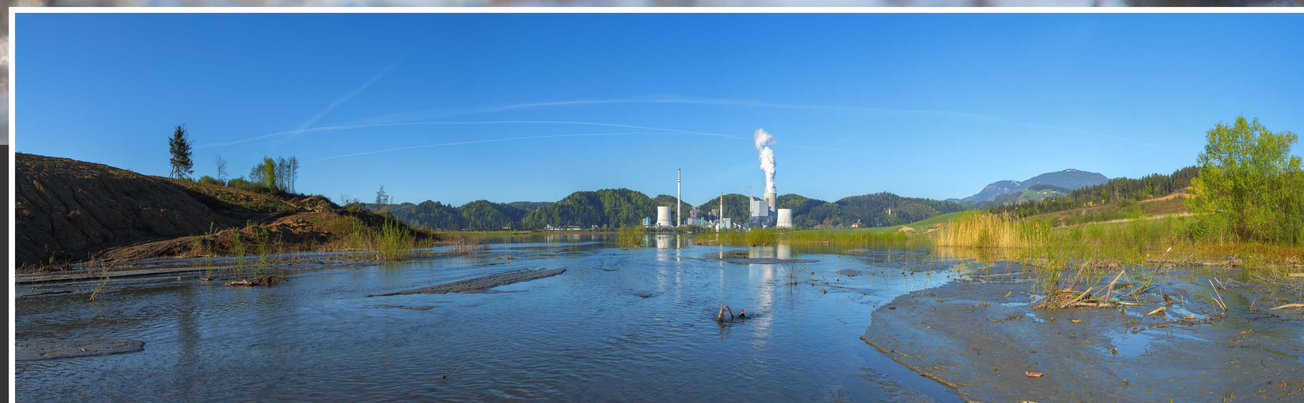

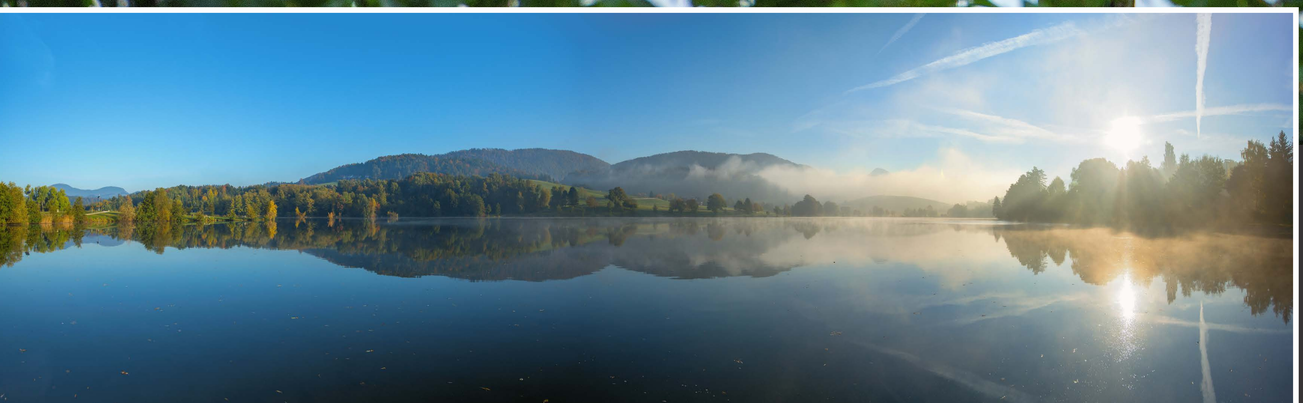

Foto: Matej Vranič

Ribji orel *(Pandion haliaetus)*

Gnezda te ujede, ki se prehranjuje skoraj izključno z ribami, v Sloveniji ne boste našli, saj pri nas ne gnezdi. Na naših jezerih, rekah in ribnikih pa tudi ob morju se le ustavi na spomladanskih in jesenskih selitvenih poteh. Ribji orli zimo preživijo v Afriki, v Evropo pa se vrnejo praviloma konec marca. Na šaleških jezerih je zelo redek gost.

Foto: Matej Vranič

Siva čaplja *(Ardea cinerea)*

Srečujemo jo vse leto. Lahko jo vidimo negibno stoječo na travniku, tik ob vodi ali na plitvini. Giblje se počasi in pogosto nepremično opazuje, a je njen napad bliskovit. Lovi žabe in ribe, ki zaidejo na plitvino, pa tudi prebivalce travnikov – miši in voluharice. V letu se od štorklje loči po vratu - štorkljin je iztegnjen, čapljin pa ima obliko črke s.

Foto: Matej Vranič

Skobec *(Accipiter nisus)*

Angleško ime sparrowhawk (»vrabčji kragulj«) pove, da so njegov pogost plen vrabci in druge majhne ptice. Samica, ki je večja, lovi večji plen kot samec. Je izjemno okreten letalec, razširjen od zahodne Evrope pa vse do Japonske. Rad ima iglaste gozdove, ki se izmenjujejo z odprto pokrajino. Skobci se jeseni iz severne Evrope selijo proti jugu, pri nas pa je skobec stalnica oz. klatež.

Foto: Matej Vranič

Smrdokavra *(Upupa epops)*

Včasih so v Šaleški dolini gnezdile, zdaj pa se tu za nekaj tednov le ustavijo med spomladansko selitvijo. Prezimujejo na jugu Evrope in severu Afrike. Smrdokavra lahko dvigne naglavna peresa v pravo perjanico. Mlade smrdokavre vsiljivce odženejo tako, da jih poškropijo s smrdečim izločkom trtične žleze. Po tem so dobile tudi svoje slovensko ime.

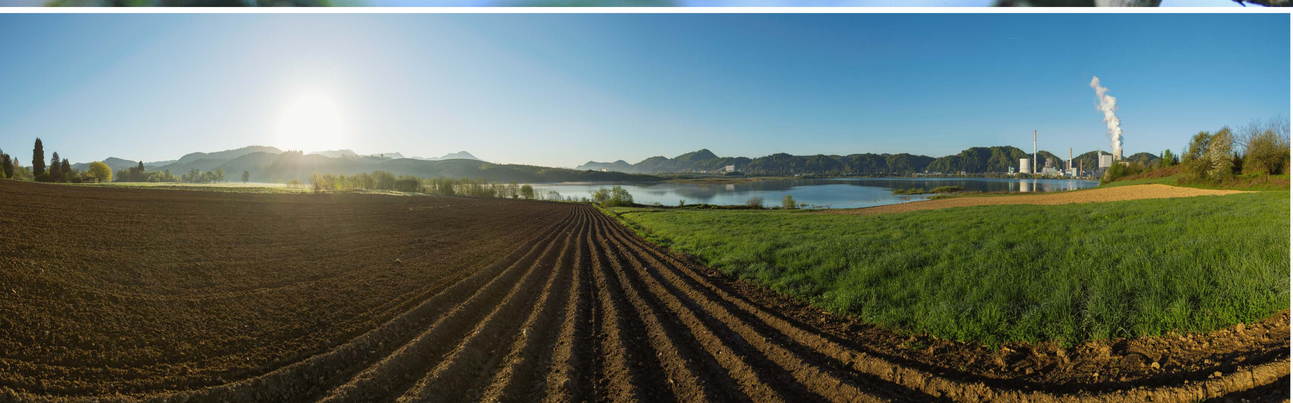

Foto: Matej Vranič

Škorec *(Sturnus vulgaris)*

To je ena najbolj razširjenih ptic na svetu. Pestra kulturna krajina, kjer se izmenjujejo polja, travniki, njive, grmovje in sadovnjaki, je škorcu pisana na kožo. Preprosto gnezdo si najraje napravi v drevesnih duplih, kjer so prej gnezdile žolne ali detli, v špranjah in različnih razpokah. Pozno poleti se začnejo škorci zbirati v velike, glasne jate.

Foto: Matej Vranič

Škrjančar *(Falco subbuteo)*

Ujeda, ki spominja na majhnega sokola selca, je v zraku izjemno spretna - v letu lahko ujame celo lastovko.
Njegov običajen plen so ptice do velikosti škrjanca in večje žuželke. Gnezdi junija, pogosto v starih vranjih gnezdih.
Škrjančarji, ki imajo radi odprto pokrajino z redkejšim drevjem, so delni selivci.
Pri nas živeči škrjančarji se oktobra odselijo v južno Afriko.

Foto: Matej Vranič

Veliki detel *(Dendrocopos major)*

Z rdečim podrepnim perjem je ta najpogostejša evropska vrsta žolne skoraj nezamenljiva.
Veliki detel, ki je prebivalec gozdov, je stalnica. Pozimi pogosto pride v naselja, sadovnjake in parke.
Na krmilnici ima zlasti rad lojeno pogačo. Spomladi tako samec kot tudi samica označujeta svoj teritorij s trkanjem na suhe veje, debla, električne drogove in celo fasade hiš.

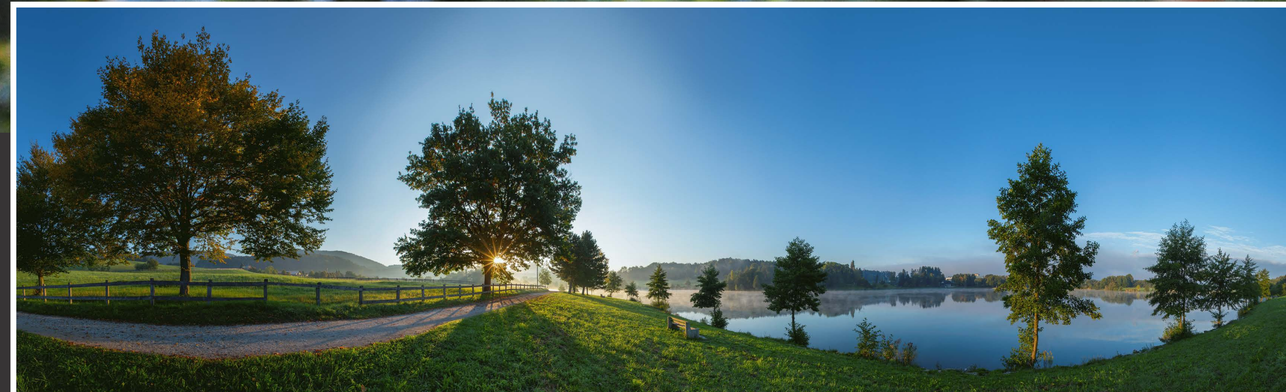

Foto: Matej Vranič

Vijeglavka *(Jynx torquilla)*

Ptica z značilno varovalno barvo perja je ime dobila zaradi zvijanju vratu. Ko je vznemirjena, močno obrača glavo z našopirjenim perjem in glasno sika. Za gnezdo uporablja dupla, ki so jih izdolble druge žolne. Je edina selivka med žolnami, pa tudi sicer je njeno obnašajo drugačno kot pri pripadnikih te družine. Jeseni se odseli v podsaharsko Afriko.